

„ГРОБЪТ НА ИИСУС ХРИСТОС“ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ЗА ПОСТМОДЕРНИЯ ЧОВЕК

Екатерина Дамянова

Богословски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“, София

Сред научните среди като че ли стана обичайно на няколко десетилетия да се открива *„Гробът на Иисус Христос“*! На 27 февруари 2007 г. в Ню Йорк на пресконференция по повод представянето на документалния филм на американския режисьор Джеймс Камерън и неговия продуцент Симча Якубович, озаглавен *„Изгубеният гроб на Христос“*,¹ беше представена сензационна новина. На събитието в Ню Йорк бяха показани два осуария¹, тленните останки в които, според авторите на филма, принадлежат на Иисус Христос и Мария Магдалина. В изяснение на въпросите, които поставя тази *„сензация“*, с доводи обусловени от редица условности, е необходимо да се върнем към нейната предистория.

Твърдението на авторите на документалния филм се базира на археологическа находка, открита през пролетта на 1980 година. Тогава при строителни работи в югоизточното предградие на Йерусалим - Талпийот е открита гробница. Направената ѝ датировка е приблизителна. Според типа гробница и откритите в нея находки тя може да се отнесе към времето I в. пр. Хр. – I в. сл. Хр. През същата 1980 г. в израелски вестник излиза материал от около две страници. В него не се отделя внимание на надписите върху 9 от общо 10 открити осуарии. Публикацията е насочена повече върху необходимостта от спасяване на гробницата при срок от няколко дни, даден от концесионерите за изследване на обекта.²

През 1994 г. експертът по осуарии проф. Рахмани публикува научен каталог, в който са описани повече от 900 открити в Израел осуарии, каталогизирани и съхранявани в различни израилски колекции.³ Сред тях са и находките от Талпийот. В своята работа Рахмани не поставя по никакъв начин възможността за връзка на съдържащите се в

1 Осуариите представляват изработени от варовик, дърво или оловени урни с големина не по-дълга от бедрената кост – най-дългата кост в човешкото тяло. Костите на по-рано починалите се полагат в тези ковчезета и се съхраняват по-нататък в погребалните помещения или в съседна стая, когато гробницата става тясна за нови погребения. Често пъти те притежават надписи на еврейски, арамейски или гръцки, които съдържат информация за положените в тях покойници. Съхраняването на тленните останки по този начин се практикува от фарисейското крило на юдаизма. Костите са събрани на едно място, за да бъдат възкресени при идването на Месия. Вж още Шиваров, протопрезв. Н. Библейска археология. София, 1992, с. 183-191.

2 Hadashot Arkheologiyot 76, 1981, p. 24f.

3 Rahmani, L. Y. A Catalogue of Jewish Ossuaries in the Collections of the State of Israel, Jerusalem 1994, Nr. 701-709.

надписите имена с Иисус Христос. При това ученият изрично отбелязва, че при надписът от Талпийот: *„Иисус син на Йосиф“* първото име не би могло да се прочете категорично като *„Йешуа“*. Както може да се види и в документалния филм на Камерън и Якубович, не е налице традиционното изписване на името. Според проф. Стивън Фан, преподавател по Библиистика в Университета на Светите земи – Йерусалим: *„Няма яснота, че тези конкретни черти са част от името Йешуа, както и че те са направени с оригиналния инструмент, с който е изписана останалата част от имената“*. Надписът е почти нечетлив, като че ли надраскан с пирон или някакъв остър предмет. Името изписано с оригиналния инструмент се чете повече като *„Ханун“*. Дори да приемем обаче, че в случая става дума за името *„Иисус“*, целта на авторите на филма да обявят този надпис като уникален, не е съвсем оправдана. Един друг осуарий с надпис *„Иисус син на Йосиф“* отдавна вече е известен и от средата на миналия век се съхранява в музея на Рокфелер в Йерусалим, където понастоящем се съхраняват и осуариите от Талпийот. Когато през 1931 г. израелският археолог проф. Суkenик представя първото сандъче с надписа *„Иисус син на Йосиф“* в Берлин, вестниците и радиото обявяват откриването на гроба Господен.

През 1996 г. находките от гробницата са публикувани подробно от специалиста по Иродовата епоха Бар-Илан Амос Клонер⁴, който е сред откривателите на гробницата. Израелският археолог се отнася скептично към въпроса за гробница на Иисусовото семейство. *„Трудно е да се повярва, че едно бедно семейство от Галилея - заявява Клонер - ще има фамилна гробница в Йерусалим. Не е ясно и защо ще притежава гробно място там“*. Освен в историята за раждането на Иисус Христос, Йосиф повече не се споменава. Според изследователите в областта на новозаветната Библиистика по време на земната проповед на Иисус Христос той отдавна е починал. Както коментира Волфганг Цвикел, професор по Библейска археология, дейността на Спасителя и неговите последователи се съсредоточава главно в северо-западния район край Генисаретското езеро (Районът между Магдала и Капернаум). Не е логично да очакваме един гроб за фамилията на Йосиф в Йерусалим (и по-късно за фамилията на Иисус). Гробници притежават само местните жители. Евангелист Матей съобщава, че с 30-те сребърника, които Юда получава за предателството си, а после захвърля към първосвещениците, последните купуват място за погребване на странници (Мат 27:7 сл.). Преди години археолозите откриват един подобен гроб, т. е. за хора, които не са местни жители.

Според сходното свидетелство на Евангелистите Спасителят е погребан в нов гроб, предоставен от Йосиф от Ариматея (Мат. 27:60 Марк 15:46), а не в общ гроб, каквато е практиката при разпъване на престъпници.

Ако това е осуарий с тленните останки на Иисус Христос, това трябва и да е гробът. Традицията, свързана с местоположението на Гроба Господен обаче е друга. При това можем да говорим за научен консенс

4 Kloner, A. A Tomb with Inscribed Ossuaries in East Talpiyot, Atiqot 29, 1996, 15-22

по този въпрос, който подкрепя християнското предание, възникнало непосредствено след смъртта и Възкресението на Спасителя. Според него, Христос е бил погребан под днешната Църква на Божи гроб. Във времето на земния живот на Спасителя мястото се намира на север от Йерусалим, извън неговите очертания (кварталът Талпийот е разположен в противоположна посока - на юг от стария Йерусалим).

Съществуват редица отправни точки в новозаветните текстове, както и в архитектурната история на града в потвърждение на това. Става дума за погребение, извършено в северозападната част на Йерусалим. Според сведенията, които се съдържат в библейския текст, *„На онова място, дето беше разпнат, имаше градина и в градината- нов гроб, в който още никой не бе полаган“* (Йоан 19:41).

След потушаване на второто юдейско въстание под водачеството на Симон Бар-Кохба през 135 г., император Адриан депортира всички евреи от града, като им забранява под страх от смъртно наказание да стъпват в него. При това се налага Йерусалим да напуснат и християните, тъй като римската власт не ги отличава от юдеите. Император Адриан преименува Йерусалим в Елиа Капитолия, променя градския план, а на Голготското възвишение издига храм на Афродита. Според Евсевий Кесарийски (338 г.): *„Те (римските войници) търсеха да скрият гроба на Спасението от погледа на човеците. С голям труд влачеха земя и покриха цялата тая площ с голям насипен слой. Върху него построиха капище на Афродита“*.⁵ При издигането на капитолийския храм Адриан не изравнява със земята хълма с гробниците, а само засипва ямите. Този земен насип спасява гробниците от разрушение и така мястото на храма отбелязва мястото на гроба. По-късно, благодарение на запазилото се предание той е открит в близост до Голготското възвишение над което императрица Елена, подпомогната от епископа на града – Макарий, извършва оглед през 326 г. Днес църквата „Възкресение Господне“ или както е известна още Божигробската църква е на самото място или в непосредствена близост до мястото, където е погребан Исус Христос, независимо, че Голгота и Божи гроб са загубили автентичния си вид от времето на Христос.

Противно на утвърденото мнение основаващо се на древната традиция, „протестантската традиция“ счита, че гробът на Христос се намира в близост до Дамаската порта на Йерусалим. Тази хипотеза и свързаната с нея гробница отдавна обаче е отхвърлена. Посочената като Исусов гроб чак през 19 в. т. нар. „Градинска гробница“ не е от новозаветния период, вероятно датира от II в., но все пак би могла да дава представа на посетителите за това как са изглеждали ранните гробници.

Документалният филм допуска в опитите си да аргументира откритието си, че учениците на Христос открадват тялото Му и го скриват в гробницата при Талпийот. Гробницата при Талпийот обаче съвсем не е скрита. Конструкцията на гробницата е предназначена да е над нивото на земята и се забелязва лесно. При това входът ѝ е марки-

⁵ Евсевий, епископ Кесарийски, *Живот на Konst. III*, 25-28.

ран с *хеврон* – специално триъгълно обозначение.

Както вече беше споменато от общо 10 намерени варовикови осуарий 9 са с надписи. За „сензацията“ шест от тях представляват особен интерес. Пет от шестте надписа са на арамейски език. Един е на гръцки език. Съдържанието им е следното: Осуарий 1: Мариамене [на-речена още] Мара. Мариамене е един от вариантите на разпространеното име Мария. Мара е кратка форма на Марта. Този осуарий единствен е с надпис на гръцки език. Идентична ли е тази жена с Мария Магдалина (т.е. Мария от областта Магдала край Генисаретското езеро) и защо обичайното име на последната с което тя е била известна и което я различава от другите Марии е заместено с друго? Не става ясно и защо името на арамейски говорещата Магдалина от Галилейската област единствено, на един единствен осуарий в гробницата е изписано на гръцки език? Осуарий 2: Юда, син на Йешуа [=Иисус]. Йехуда/Юда и Иисус са също много разпространени имена. Освен в предположенията на филма, никъде в библейския текст не се споменава за Юда син на Иисус!; Осуарий 3: Матиа, кратка форма на Матиаху = Матей. Този Матей е посочен като брат на Иисус, докато библейската история не споменава за съществуването на такъв.; Осуарий 4: Йешуа [=Иисус] син на Йосиф. За син е използвана арамейската форма „бар“, а не еврейската „бен“. Изразът „Йешуа бар Йосеф“ е познат в Новия Завет. Той се употребява обаче само от хора, които не признават Иисус като Син Божи, а го приемат като син на Йосиф. Сподвижниците Му никога не Го наричат „син на Йосиф“, поради което и не биха надписали саркофага по този начин; Осуарий 5: Йосе – кратка форма на Йосиф; Осуарий 6: Маря/Мария.

Едната Мария, според авторите на филма, трябва да е Мария Магдалина, а другата – майка на Иисус.

Видно е, че разполагаме с фамилна гробница в която са погребани три генерации мъже: Йосиф – Иисус – Юда. При имената на жените, поради обичаите в Древен Израил, би следвало да се приеме, че жените са съпруги на споменатите мъже. Обичайно пълнолетната дъщеря след омъжването си напуска бащиния си дом и традиционно се погребва при съпруга си.⁶

Съвкупността на имената взети заедно и това, че те наистина са имена от исторически текстове по никакъв начин не потвърждава, че гробницата съхранява останките на споменатите в библейския текст лица. Според професора по Библейска археология Джоу Зиас, 48? от имената на жени, които се откриват върху осуарии от периода I в. сл. Хр. са Мариам-Мария, Мара. Мария и производни на това име се среща върху 227 от описаните от Рахмани осуарии. Името Марта се среща 15 пъти; Йехуда – 11; Йешуа – 12; Матиа/ Матей – 8; Йосиф – 19.

Израелският археолог Амос Клонер, който е сред първите, изследвали находката на място още през 1980 г., отхвърля категорично сензацията за гроб на Христос. *“Въобще не възприемам подобна теза”,* категорично заявява той пред Би Би Си. *“Имената върху глинените сар-*

⁶ Zwickel, W.

кофази са най-обичайните през онази епоха. Несъстоятелно е твърдението, че комбинацията им на едно място е уникална”.

ДНК анализът доказва единствено микролинеарна връзка, като например тази между майка и син. Анализите в настоящия случай са взети от пода на осуариите, които между впрочем са празни. В единия от тях резултатите показват, че хората, чиито кости са положени там, не са в роднинска връзка помежду си. Това насочва вниманието на авторите на филма към заключението, че става дума за семейна двойка – сигурно Иисус и Мария Магдалина. След това сандъчето с надпис Юда бързо е определено като съдържащо тленните останки на техния син. Анализът доказва, че тримата са оплетени в най-близката родствена връзка родители и деца. Дали съвпадат ДНК анализите на погребания Иисус и другата Мария, открита в Талпийот, която, според Якубович, би трябвало да бъде майка на Иисус, не се съобщава. При това авторите на филма премълчават факта, че още 17 мъже погребани в гробницата биха могли да стоят в съпругески отношения с Мариамене.

Като заключение на разисквания проблем трябва да се отбележи, че археологическите находки изискват внимателна реконструкция и научно ориентирана интерпретация. За съжаление находките в Израел често се използват за религиозна или анти-религиозна пропаганда. Трудно се намират средства за сериозна изследователска работа за разлика от бързите реинвестиции, които донасят популяризираните чрез филмовата индустрия „открития”. Хипотезата, че е открит гроба на Христос е представена от филмови дейци, а не от специалисти в областта на археологията. Последната сериозно се подкопава от подобни сензации, които се явяват в отговор на нуждата на постмодерния човек от духовно просветление, която нужда го превръща в търсач на мистични преживявания. Въпреки стремежът на човешката душа към духовното, към нематериалното и трансценденталното, в същността на повечето от нас като че ли рационализмът често доминира. Прониквайки в човешката душа и виждайки дълбоко вкоренената ни склонност да търсим във всичко сетивно и рационално обяснение Бог се обръща и към нас с думите Му към вечно съмняващия се апостол Тома: *“Ти затова повярва, защото Ме видя. Блажени, които не са видели и са повярвали”* (Йоан 20:29).